

S MOŘSKOU SOLÍ NA VÍČKÁCH

Od moře váł jemný vánek. Cítil ho na tváři, stejně jako vnímal první dotyky slunce; paprsky dopadaly na strmé skály ostrova Krk a bílou věž kostelíka nějaké vesničky na samém vrcholu kamenného masivu. Z terasy viděl celý Rječský záliv a loďky rybářů roztroušené po hladině. Moře bylo klidné, pouze rackové útočili na rybí hejna. Miloval brzkou chvíli po rozednění, kdy všichni ostatní ještě spali: žena, dcera a vnuk. Vychutnával pocit jejich přítomnosti a moře jen umocňovalo prožitek a vědomí, že mohou bezpečně dosnívat své sny. Ti tři za jeho zády mu naplňovali život. Zatímco šestiletý klučina stál na počátku neznámého, dcera se každým dnem měnila v ženu. „Já nechci být dospělá,“ řekla mu jednou a on zcela jasně pochopil, že si uvědomila, jak jí je dobře pod ochranou táty. Končilo její dětství, jehož bohatství a nekonečné variace malý Míša každodenně předváděl při skotačení. „Teto, pojď si hrát!“ volal – a když se za ním vrhla do vln, chechtal se a marně plácal rukama o vodu, aby unikl z dívčina dosahu. Oslovení teta znělo nepatřičně, raději slyšel, když kluk zavolal dceru jménem: Janko!

Chlancův otec a matka k moři nejezdili. Vstoupilo mezi ně lidské bláznovství, rozdělilo je selhání morálky a odpovědnosti. Byl jim však vděčný alespoň za to, že nebránili synkovi v dobrodružných výpravách s prarodiči.

Od Rijeky se blížila jachta. Plula s motorem, plachty byly svinuté, na palubě stál někdo u kormidla. „Osamělý plavec,“ napadlo ho. „Každý z nás je vlastně samotář, třebaže život většinu z lidí obdaří několika bytostmi, s nimiž je člověk spoután vztahy a city. Čím silnější jsou, tím postupně sílí pocit nenahraditelné ztráty, která může přijít kdykoli.“

Zhluboka vdechl solí a pryskyřicemi nasycený vzduch. Vstal, šel do koupelny a převlékl se do plavek. Když kráčet k zátoce, minul ho pekařský vůz. Crikvenice začínala žít. K přístavnímu molu připlouvaly první bárky a když zakotvily, rybáři začali rozplétat sítě a uvolňovat z nich ryby. Po kamenech mola šplhali krabi, v průzračné vodě se proháněla hejna sardinek, čišníci uklízeli před svými hospůdkami a polévali asfalt vodou.

„Dobr dan!“ usmála se na něho mladinká Chorvatka, která zalévala palmy. Chodívali k ní na kávu a trošku červeného, spřátelili se. Míša od dívky dostal nádhernou mušli a na oplátku nakreslil poněkud šišatou plachetnici s červenou plachtou. Pověsila dětskou kresbičku na slunečník, pod nímž sedávali, a Míša byl na to strašně pyšný.

Pozdravil pár chlapů-námořníků, kteří už na molu pili ranní kávu a něco ostřejšího k tomu. Ruce měli zdrsnělé, jak tahali sítě, ve tvářích hluboké vrásky.

„Nemají to lehké, živí se dary moře, ale pořád jsou na tom lépe než naši chlapi v ostravských hutích a dolech,“ napadlo ho.

V zátoce byl zakotvený jediný člun. Skopl sandály, shodil tričko, nasadil si potápěčské brýle – a vstoupil do moře. Chvíli se nechal laskat vlnami a pak se jim vrhl vstříc. V uších mu zahučelo, ale rázně zabíral a nořil se stále hlouběji. Moře se mu otevíralo jako ženská náruč, s každým metrem bylo chladnější a zelenější. Na písčitém dně uviděl past na hlavonožce a vedle dlouhou štíhlou rybu. Pod velký balvan se ukryl barevný mořský okoun a hejno placatých ryb uhnulo do strany. Dostal se tak pět metrů pod hladinu, dál to nešlo. Příliš málo se nadechl; moře začalo zvedat mužovo tělo nahoru, přestal se bránit a odevzdal se vztlaku. Když byl nahoře, natočil se proti vlnám a začal plavat na otevřené moře. Pak se přetočil na záda, rozpažil a ponechal vlnám vůli, jak s ním naloží. Houpaly ho, posouvaly k pláži. Vychutnával ten klouzavý pohyb mohutného živlu a vůbec nemyslel na to, jaká hloubka je pod ním. Věřil moři, vždycky bylo k němu přátelské, i tehdy, když přišla bouře. To kdysi seděl

v konobě ve vesnici Šilo na Krku; díval se z okna na maják, těžké mraky přišly od Velké Kapely a moře se vzdulo. Třímetrové vlny bily do přístavní hráze, ale nešla z nich hrůza. Když člověk uzná sílu živlu, když ho nepokouší, pak se mu pouze nabízí nevšední požitek, jeden z mnoha obrazů, z nichž se skládá bohatství života...

Slunce začínalo hřát. Doplavil ke břehu a sedl si na oblázky. Opřel se rukama dozadu a tvář nastavil hřejivým dotekům životodárného poutníka. Odpočíval a přemýšlel. Většinou o dceři. Příští rok končí vysokou a kdoví co pak bude. Kam se vydá? Sám jí navrhoval, aby se pokusila v zahraničí nasbírat zkušenosti, zdokonalila se v jazycích. Teď se začínal bát, docházelo mu, že skončí doba jejich společných toulek. – Nenávratně...

Vybavil si, jak před třemi lety využil novinářské profese a poprvé vzal Janu na pracovní cestu. Byla nadšena vším: rakouskou dálnicí, rakouskými Alpami a průsmekem Lojbl na rakousko-slovinských hranicích. Hltala pohledem ohromná údolí, čisté řeky a potoky, ten nenapodobitelný kolorit, v němž se střídaly lesy a pole, čisté vesničky s domy vyzdobenými květinami, selata a berani na rožních. Chvíli se zdrželi na přechodu mezi Slovinskem a Chorvatskem, ale pak jim po necelé hodině jízdy svými světly zazářila Opatija i Rijeka. Na hodinku zastavili. „Tati, cítíš vůni moře?“ zeptala se šeptem. Držela ho za ruku a on pochopil, jak je mu vděčná. Dál jeli pomalu, aby byl čas na prožitky. Její. On trasu znal dobře, byl tady snad už podvacáté, každý metr Sluneční magistrály mu něco připomínal. Lodě v docích i na rejdě, most přes úžinu na ostrov Krk, crikvenickou riviéru. Zastavil až u hotelu Omorika a na terase objednal večeři. Polévku, rybu a – dagně. Vykulila na škeble oči, ale pak vidličkou napíchávala kousky masa a zajídala bílým chlebem. „Tati!“ Bylo v tom uznání, radost, zážitek, o němž bude jednou vyprávět svým dětem: „To jsem s vaším dědou v Chorvatsku jedla dary moře...!“

„Měl bych se vrátit,“ napadlo ho. Ale ještě zůstal, protože vzpomínky se hrnuly a připomínaly vzácné chvíle.

Další zastávkou bylo starodávné město Primošten. Na jeho nejvyšším bodě hřbitůvek a hned pod ním kouzelná restaurace. Rytmická, malebná hudba se nesla mezi cypřiše a nad moře. Připadalo mu to symbolické, jako kdyby současní, kteří se bavili nad sklínkou, nabízeli bývalým, aby se na radostech světa podíleli i nadále.

Samotné městečko bylo kouzelné. Pár původních kamenných domečků, křivolaké uličky, stará žena za největším sudem, jaký zatím viděl; čepovala z něho červené víno, ale nedal si, nelíbila se mu ta objemnost: kvalita se s množstvím nesrovnává. Přístav s přepychovými jachtami a majestátným katamaránem, který odněkud připlul nad ránem. Lidé posedávali v rázovitých hospůdkách, nikdo nespěchal, vládla pohoda. U jednoho stánku si dcerka koupila korálky a nějaký řemínek na ruku. Na rybím trhu poprvé viděla vzácné dravé ryby – palamidy. Prodavač se s nimi ochotně nechal vyfotit, dokonce zaujal pózu zkušeného modeláka. Zřejmě byl na turisty a jejich přání zvyklý.

Jana byla pro tátu nekonečnou inspirací. Než dojeli do Splitu, přemluvila ho, aby zahnul z magistrály do vnitrozemí. Krajina byla spálená, před nedávnem tady hořelo, oheň sežehl veškerou vegetaci – a pak viděla domy v mnoha vesnicích zničené válkou, ženy v černém prodávající kolem silnic kozí a ovčí sýry, melouny a sklenice s rakijí a vínem. Všechno ji bavilo, byla uchvácená, třebaže zpustlá krajina nepůsobila příznivě.

Když se vraceli ke Splitu – bylo to opět v noci – zastihla je bouře. Vlastně si mysleli, že je to kanonáda, že se v Chorvatsku opět válčí. Nebe dunělo, záblesky elektrických výbojů mezi mraky a hustý déšť. Cesta Janku vyčerpala, takže po nalodění na trajekt v kajutě usnula a spala až do Vela Luky na Korčuli.

Ubytovali se v soukromí, u milé rodiny se dvěma dětmi. Žiljika byla v dceřině věku, Marinovi bylo devatenáct. Pozvali Janku na výlet a vrátili se až k ránu. Zachoval klid, třebaže mu dobře po těle nebylo. „Taťko, byli jsme na Proizdu, víš, to je takový ostrov s krásnou restaurací a pláží, kde jsou úplně bílé kameny. Jsou slané. A zpívaly tam cikády, kluci v zátocě nalovili chobotničky, na lodi jsme obědvali, skákali jsme z paluby do moře, na dně bylo plno ježků – ti žijí jenom tam, kde je úplně čistá voda!“

Nemohl se na ni zlobit. Druhý den najal loď a pluli opět dlouhou zátokou na širé moře. Ukázal dceři ostrůvek, kam kdysi Římané vysazovali malomocné. Dopluli až do míst, kde se za první světové války odehrála velká námořní bitva a on vyprávěl Janči o pozorovatelně na kopci Hum; Rakušané tam měli námořní děla.

„Zátoka u Vela Luky zažila něco zvláštního,“ řekl, když se blížili zpátky k přístavu. Zavedl dceru do restaurace a ukázal na velkou černobílou fotografii. Byl na ní zachycený celý záliv, ale – bez vody. Na bahnitém dně se válely bárky, lidé naboso přecházeli od jednoho břehu k druhému. „Kdysi tady najednou ustoupilo moře, snad kvůli zemětřesení někde u Japonska, na druhé straně planety. A po mnoha hodinách se vrátilo jako ohromná přílivová vlna. Rozbila převrácené lodě, zatopila domy vysoko na úbočí. Lidé se zachránili, čekali to, utekli do kopců. Pak jim zahynula vinná réva, a tak začali pěstovat olivy.“ A ještě si vzpomenu na starého námořníka, kterého postihla vlna politických represí. Strávil několik let na nějakých ostrovech, kam zavírali politické vězně. Vrátil se s hlavou prožranou červy, ale s duchem nezlomeným. Začal k sobě zvat malíře z celého světa; přijížděli, pobýli, malovali. Nic po nich nechtěl, pouze jeden jediný obraz, který ve Vela Luce vznikl. „Má jich desítky, některé velmi zajímavé,“ řekl a po chvíli dodal: „Napsal jsem o staříkovi velkou reportáž. Mluví několika jazyky a dokonce se zná s Vasilem Bílákem...“ Když zachytil její nechápavý pohled, dodal na vysvětlenou: „Ááale, to byl jeden z našich komunistických šéfů před rokem 1989.“

I ve Vela Luce vstával z lůžka jako obyčejně velice brzy. Potichu, aby nikoho nevbudil, vycházel na zápraží, seděl tam na kamenné podezdívce a pozoroval velké černé čmeláky. Nalétávali na zvonkovité květy, pili nektar a někteří to přehnali tak, že se opili a padali z květů na zem.

Letní rána jsou v Chorvatsku nejkrásnější. Vynořují se z bohorovného klidu dlouhých nocí, jsou příjemně naladěná, mírnounce teplá a skvělá k procházkám. Voní dozrávajícimi fíky, nadějně hrozny visící z konstrukcí před vchody vilek jsou malinko orosené, moře klidné. Rád se procházel uzounkými uličkami všech měst, která v zemi Jaderského moře poznal. Miloval je nejen pro jejich skromnost i malebnost, ale především proto, že z nich doslova vyzařovala historie. A také tu bylo málo psů. Když si vzpomenu na ulice svého města na severu Moravy znečištěné psími výkaly, oťrásl se hnusem. Chorvaté psy nepotřebují, mají krásnou přírodu a také se tu tak nekrade, napadlo ho. Posbíral opilé čmeláky a uložil je za zídku, aby nedošli úhony. „Bude vás bolet hlava, až se proberete?“ Usmál se myšlence, kterou hmyzí mazavky polidštil. Pak vyběhl do svahu a seběhl na pláž před hotelem Adria. Hodinku si zaplavoval a potom šel posnídat na loď starého Mrljiče, od něhož sbíral poznámky pro další reportáže.

Čas ubíhá rychle. Jednoho dne se rozloučili s milou rodinkou, se Žiljikou a Marinem a nalodili se na trajekt. Zpáteční cestu prostáli na nejvyšší palubě. Dokonce spatřili velikánskou chobotnici, jak pluje po hladině. Potkali také dva tankery a velkou rybářskou loď. Když se vrátili domů, dcera mu řekla: „Tati, na to nikdy nezapomenu.“

Nebylo důvodu, aby nevěřil. Přál si, aby si v paměti uchovala jen to krásné, z čeho bude čerpat sílu v budoucnu...

Zahlédl něco v dálce. Blížily se dvě rybářské loďky a před nimi voda doslova vřela. „Bože, co se tam děje?“ Jak čluny připlouvaly, rozeznával pár desítek metrů před jejich příďemi velké

výstřiky mořské zpěněné vody. Došlo mu, že se stal svědkem lovu velkých mořských predátorů, pod hladinou se odehrávalo drama. A potom se nad vlnami začernalo. Připomínalo to vlaštovky, hejna vlaštovek, které loví hmyz před deštěm. Také létají tak nízko. Jenže nad mořem nebyli ptáci, to nebývalé množství drobných ryb prchalo před nebezpečím. Nezaváhal, třebaže nevěděl, co se v moři děje, kdo nutí ryby k panickému útěku z otevřeného moře do protáhlé zátoky. Vrhli se do vody a plaval ve směru mohutného gejzíru; sloup vody se zlomil a v tisících kapkách padal zpátky. Padesát metrů od břehu se potopil. Voda byla neprůhledná, všude plno ryb – velkých, ale zejména malých sardinek. Státisíce, miliony jich bylo. Prudce mu uhnuly do strany, ale hned ho obklopily další. Pod vodou zaslechl hluk motorů, to rybáři pluli za hejny. Vynořil se a slyšel, jak se muži smějí. Lacino přišli k velkému úlovku. Stačilo spustit síť a přehradit část zátoky, kam – zřejmě delfíni – nahnali ryby. Plul mezi sardinkami a makrelami, drobnou štihlé jehlice do něj vrážely, viděl velkou spoustu neznámých ryb – i velkých, které zatím v moři nespatriil. Čas od času vyrazil opět nad hladinu gejzír, ale útočníky nezahlédl. Nemohli to být žraloci? Vrátil se na břeh a pozoroval rybáře, jak loví. Vytahovali plné sítě, něco mu ukazovali a volali na něj. Zřejmě žertovali. Jeden hmátl ke dnu člunu a zvedl nad hlavu velikánskou rybu. „To riba, velika riba!“

Složil dlaně před ústa a zahulákal: „Zadařilo se vám, chlapi!“ Zamával jim také a potom zamířil zpátky k hotelu.

Rodinu zastihl u snídaně. Když jim vyprávěl svůj zážitek, Míša se zvedl od stolu a zamířil z jídelny. „Dědo, pojďme se podívat, ukaž mi ty ryby!“ Žena se vyděsila: „Nemohli tam být žraloci?“ Jana chvíli neříkala nic, pak se zeptala: „Nebál ses?“

Po snídani šli na pláž k hotelu Esplanade. Kluk se vyřadil na tobogánu, kousek od pláže byl kiosek, kde se dalo koupit hroznové víno a fantastické makovníky. Míša odbíhal pro zmrzlinu; malý kluk napínal číšníky dlouhým výběrem z nabídky, která očím ladila barevností. Na rozdíl od českých zmrzlin často křtěných vodou byly chorvatské nefalšovaně chutné a smetanově lahodné. Na pláži se předváděla jedna překrásná Němka, Jana si našla společnost a hrála s nimi něco na způsob póla. Obědvali na terase hotelu, v jídelně byla spousta lidí a na stěnách visely nostalgické obrazy. Na jednom z nich byla mladá žena sedící na balvanu. Z rukou jí padal dopis a snášel se někam do nekonečného zapomnění. „Česká republika měla v Crikvenici vilu. Jezdily sem na ozdravné pobyty děti, i moje maminka tady byla,“ vzpomenu si. – „A v Opatiji založil tamější park český zahradník!“

Po obědě naložil rodinu do auta a vydali se na Krk. Pohled z mostu za denního světla byl úchvatný. Dokonce, když míjeli letiště, viděli přistávat letadlo. Sjel z hlavní cesty a zamířil do jednoho z nejúrodnějších údolí. Kdysi mu ho ukázala paní Dubravka, majitelka jedné cestovní kanceláře. Cítil pýchu v každém jejím gestu, když mu předváděla bohaté střapce těžkých hroznů, rajčata, která se nevešla do obou dlaní, vodní melouny nebývalé velikosti. Všechny zážitky završila bohatá večeře, kterou uzavíral paški sýr a lahodné víno. „Jednou vám sem poteče z vnitrozemí, od nás, zlato,“ řekl jí. „Ovšem, když si budete chránit přírodu a zachováte ji v plné kráse. Bude to však možné při takové zátěži rostoucí turistiky?“ Na novinářskou otázku neodpověděla. Jen se usmála a pronesla: „Nema problema!“

Nakonec skončili v Njivicích. Zlákala je Plava terasa. Pro děti tam byla plytká zátoka, žena hlídala Míšu, on plaval s Janou do moře. Vonělo stejně jako všude podél jaderského pobřeží. V blízkém lesíku se promíchávaly borovice s duby, létaly tam sojky, nádherní motýli a velcí roháči. Pak se vrátili zpátky a Janka se přidružila k matce a k Míšovi. Vyšel z vody, usedl na lehátko a pozoroval je. Lidé takovým okamžikům přisuzují pojem štěstí. Byl ho plný. Když zavřel oči, cítil, jak mu slunce osušuje víčka. Až se odpaří voda, zbude na kůži jemný povlak

solí. „Mořská voda je podobná slzám,“ napadlo ho. „Jako kdyby se ve všech mořích a oceánech sbíralo po miliony let všechno, co lidi trápí. Každé neštěstí tak projde očištnou kůrou, voda se vrátí nad pevninu a zavlaží obilí i tam u nás. Solí ochutíme krajíc chleba, nabereme sílu a prožijeme další den...“

Když k němu přišli, spal. Ve snu se usmíval. Tvář měl opálenou, pouze víčka byla bílá od solí. Zapadající slunce jiskřilo na drobounkých krystalcích.

„Ten náš táta!“ řekla žena. „Ten se měl narodit tady...“